

LANDSKAPSSTYRELSENS FRAMSTÄLLNING till Landstinget med förslag till

- 1) landskapslag om ändring av landstingsordningen för landskapet Åland,
- 2) landskapslag angående ändring av 7 § landskapslagen om Ålands landskapsstyrelse,
- 3) landskapslag om tjänstledighet för uppdrag som landstingsman eller ledamot av landskapsstyrelsen,
- 4) landskapslag angående ändring av 14 § landskapslagen om avlöning i landskapsförvaltningen underlydande tjänster eller befattningar uti landskapet Åland,
- 5) landskapslag angående ändring av 2 § landskapslagen om tjänstekollektivavtal,
- 6) landskapslag om ändring av 54 § kommunallagen för landskapet Åland,
- 7) landskapslag om ändring av landskapslagen angående tillämpning i landskapet Åland av vissa riks författningar rörande arbetsavtal samt
- 8) landskapslag om ändring av landskapslagen angående tillämpning av vissa författningar rörande sjömäns arbetsavtal.

Huvudsakligt innehåll

I föreliggande framställning ingår sammanlagt åtta olika författningsförslag som avser att närmare reglera rätten för personer anställda hos landskapet och kommunerna att inneha politiska förtroendeuppdrag. På några få undantag när föreslås det vara möjligt att inneha ett politiskt uppdrag utan att vara tvungen att avgå från en tjänst eller anställning av förenämnt slag. Denna möjlighet skulle dock förutsätta att den anställde åtnjuter tjänstledighet. Framställningen innehåller därför bestämmelser som å ena sidan innebär en skyldighet att vara tjänstledig under den tid ett politiskt förtroendeuppdrag varar och å andra sidan en rätt till sådan tjänstledighet vid inval till vissa politiska organ. Tjänstledighetens längd skulle variera beroende på vilket slag av

anställning vederbörande innehar. I framställningen ingår även bestämmelser som garanterar de privatanställda rätt till ledighet för handhavande av politiskt förtroendeuppdrag.

I framställningen ingår vidare ändringar av den s.k. avlöningslagen samt landskapslagen om tjänstekollektivavtal i syfte att omöjliggöra att det framdeles i avtal intas bestämmelser som, liksom för närvarande, ger landskapets tjänstemän och vissa kategorier kommunalt anställda rätt att uppbära 70 % av avlöningen under den tid vederbörande är tjänstledig för upprätthållande av politiskt förtroendeuppdrag.

Allmän motivering

Gällande lagstiftning och tidigare ändringsförslag

Enligt 5 § 3 mom. landstingsordningen (11/72) är den som innehar tjänst eller befattning vid länsstyrelsen eller landskapsstyrelsen skyldig att lämna sin anställning om han inväljs i landstinget och önskar tillträda uppdraget. Enligt 6 § 1 mom. skall landstingsman som utses till tjänst eller befattning vid länsstyrelsen eller landskapsstyrelsen frånträda sitt landstingsmannauppdrag. Möjligheten att samtidigt vara medlem i landstinget och inneha tjänst vid landskapsstyrelsen eller länsstyrelsen har varit utesluten ända sedan den första landstingsordningen.

I ett år 1938 framlagt förslag till ändring av dåvarande landstingsordning (Fr. nr 1/1938) föreslog landskapsstyrelsen att begränsningarna i fråga om tjänstemäns rätt att inneha landstingsmannauppdrag skulle avlägsnas ur landstingsordningen. Förslaget grundade sig på den uppfattningen att ett sådant medlemskap skulle tillföra landstinget "en sakkunskap för arbetet, varav landstinget städse bör anses hava behov, varjämte ett större samförstånd för det gemensamma bästa kan ernås". Lagutskottet framhöll dock i sitt betänkande (nr 10/1941) att dessa tjänstemän dock inte "med hänsyn till den tjänstebefattning, som de i de flesta fall tagit eller komma att taga med i landstinget förekommande ärenden" bör kunna beklädas med landstingsmannauppdrag.

Landstingsordningens nuvarande bestämmelser infördes i huvudsak på förslag av landstingsordningskommittén i dess betänkande nr 4/1971. När förslaget till den nuvarande landstingsordningen i olika omgångar behandlades i landstinget uttalade sig lagutskottet vid ett par tillfällen i valbarhetsfrågan. Utskottet ansåg i sitt betänkande nr 33/1970-71 att uteslutning av en stor grupp medborgare från full valbarhet är alltför strängt. Utskottet ansåg dock att det "borde göras åtskillnad mellan föredragande tjänstemän vid ifrågavarande verk, vilka tjänstemän är medansvariga för besluten" och att svårigheter då skulle uppstå att fastställa vilka tjänstemän som inte skulle vara valbara. Då gränsen mellan valbara och icke valbara skulle bli svävande ansåg sig utskottet inte kunna föreslå några ändringar. I ett senare betänkande nr 6/1971-72 var frågan föremål för förnyad

granskning. Utskottet konstaterade att reglerna i de flesta fall leder till att ifrågavarande tjänstemän inte kommer att kandidera i landstingsval, varför ett mycket stort antal personer skulle komma att ställas utanför kandidatur. Utskottet ansåg likväl att den föreslagna gränsdragningen har en vedertagen tolkning i enlighet med tidigare bestämmelser och att den därför "i landskapets förhållanden måste anses (vara) den lämpligaste".

Landskapsstyrelsen föreslog i november 1982 i framställning nr 15/1982-83 ändringar i landstingsordningen och stiftande av en ny landskapslag om tjänstledighet i vissa fall. Framställningen grundade sig på en hemställan från landstinget i vilken begärts en utredning med syfte att åstadkomma ändring av nu gällande regler rörande begränsningarna i tjänstemäns valbarhet för landstingsmannauppdrag. Landstingets hemställan grundade sig i sin tur på en motion i saken över vilken lagutskottet framhållit (bet. nr 18/1977-78) att "i vår moderna tid borde minsta möjliga antal medborgare vara uteslutna från möjligheten att delta i allmän samhällelig verksamhet". Landskapsstyrelsen föreslog i framställningen att endast lantrådet och landshövdingen skulle behöva lämna sina tjänster för att kunna upprätthålla landstingsmannauppdrag. Samtidigt skulle det enligt förslaget ha krävts att de högre tjänstemän som främst utövar offentlig makt inte skulle få utföra sina tjänsteåligganden under den tid de innehar landstingsmannauppdraget. De skulle således åtnjuta tjänstledighet under mandattiden. För andra tjänstemäns del skulle det ha räckt att de inte utförde sina tjänsteåligganden under de perioder då landstingsarbetet pågår. Reglerna rörande tjänstledighet föreslogs stiftade i en särskild lag om tjänstledighet. Regeln om skyldighet att söka tjänstledighet föreslogs gälla även avdelningschef vid länsstyrelsen och chef för sådant lokalt organ för utövande av statens funktioner som inte hör till länsstyrelsen. Landstinget förkastade framställningen utgående från de synpunkter lagutskottet anförde i sitt betänkande nr 33/1982-83. Utskottet anknöt till sin tidigare uppfattning att minsta möjliga antal medborgare borde vara uteslutna från möjligheten att motta landstingsmannauppdrag och att förslaget ur denna synvinkel innebar förbättringar i fråga om de anställda vid landskapsstyrelsens centrala ämbetsverk. Samtidigt skulle dock i praktiken möjligheterna för nya medborgargrupper att kandidera inskränkas. Utskottet konstaterade vidare att möjligheterna att kandidera och motta landstingsmannauppdrag skulle komma att variera beroende på om vederbörande är anställd i landskapets eller statens tjänst eller om han är privatanställd. Kommunalt anställda skulle inte alls beröras av den föreslagna lagstiftningen. I fråga om privaträttsligt anställda konstaterade utskottet att bestämmelser om rätt till tjänstledighet och lön under utövande av landstingsmannauppdrag fortfarande helt skulle saknas. Utskottet efterlyste därför en mera heltäckande utredning av problematiken, varefter landstinget på utskottets förslag hemställde om att en kommitté skulle tillsättas med uppdrag att utreda bl.a. möjligheten att åstadkomma bättre jämställdhet mellan anställ-

da i landskapstjänst samt kommunal, statlig och privat tjänst att motta uppdrag som landstingsman eller ledamot av landskapsstyrelsen.

I avsikt att tillmötesgå landstingets hemställen tillsatte landskapsstyrelsen den 21 december 1983 en kommitté med uppdrag att utreda möjligheterna att åstadkomma bättre jämställdhet mellan olika kategorier anställda. Kommittén överlämnade den 7 oktober 1985 sitt betänkande i ärendet till landskapsstyrelsen (ÅUS 1985:2). Föreliggande framställning har i huvudsak uppgjorts i enlighet med kommitténs förslag.

Tjänstemäns valbarhet i vissa länder

Bestämmelserna om offentligt anställdas möjligheter att kandidera för och upprätthålla uppdrag i folkrepresentationen varierar betydligt mellan olika länder. I Finland kan aktiva militärer inte väljas till riksdagsmän. Justitiekanslern, justitieombudsmannen samt medlemmarna av högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen får inte samtidigt vara riksdagsmän. För övriga statsanställda existerar inga begränsningar. Statstjänstemän har rätt att lyfta 70 % av sin lön under den tid de är förhindrade att sköta tjänsten till följd av riksdagsmannauppgifter eller annat offentligt uppdrag.

I Sverige, Danmark och på Färöarna existerar inga inskränkningar i valbarheten. I den danska grundlagen sägs uttryckligen att tjänsteman, som väljs till medlem av folketinget, inte behöver regeringens tillåtelse att motta valet. I Norge är anställda vid departementen, hovet och utrikestjänsten inte valbara till stortinget. I Island är domare, men inga andra tjänstemannagrupper, undantagna från valbarhet till alltinget.

Enligt anglosaxisk rättstradition är statsanställda uteslagna från medlemskap i folkrepresentationen. I andra europeiska länder varierar reglerna kraftigt. I vissa länder (t.ex. Förbundsrepubliken Tyskland och Frankrike) kan en innehavare av statlig tjänst inte samtidigt vara medlem av parlamentet, i andra (t.ex. Holland och Italien) är begränsningarna mindre eller obefintliga. Där begränsningar uppställts, har de motiverats med den klassiska maktfördelningslärans principer om åtskillnad mellan den lagstiftande och den verkställande makten.

Förslagen i huvuddrag

Utgångspunkten för föreliggande förslag är det av landstinget i tidigare sammanhang uttalade önskemålet om bättre jämställdhet mellan anställda i landskapstjänst samt kommunal, statlig och privat tjänst att motta uppdrag som landstingsman eller ledamot av landskapsstyrelsen. Huvudprincipen i framställningen är att endast lantrådet och landshövdingen skall behöva lämna sina tjänster för att kunna upprätthålla landstingsmannauppgifter. Av praktiska och principiella skäl skulle dock krävas att de anställda

vid centralförvaltningen och landstingets kansli samt sådana övriga högre tjänstemän som utövar offentlig makt inte skulle få utföra sina åligganden under den tid de innehar landstingsuppdraget. Under mandattiden skulle dessa kategorier tjänstemän sålunda åtnjuta tjänstledighet. För andra landskapstjänstemäns del skulle det räcka att tjänsteåliggandena inte utförs under de perioder då landstingsarbetet pågår. Enligt förslaget skulle sistnämnda regel tillämpas för alla landskapets anställda, oberoende av om de är offentligrättsligt eller privaträttsligt anställda. De av landskapet privaträttsligt anställda har inte berörts av tidigare lagstiftning. Reglerna om rätt och skyldighet att åtnjuta tjänstledighet skulle för landskapstjänstemännens del tillämpas även vid inval till landskapsstyrelsen.

Enligt gällande bestämmelser tillkommer innehavare av landskapstjänst eller -befattning rätt att lyfta 70 % av avlöningen då denne valts till riksdagsman eller landstingsman eller annat offentligt uppdrag som inte får avsägas. Till förslaget om en utvidgad rätt till tjänstledighet för landskapets anställda i samband med att de utses till offentliga förtroendeuppdrag, ansluter sig ett förslag om att nämnda rätt skulle komma att upphöra. Enligt landskapsstyrelsens uppfattning är nu gällande system inte överensstämmande med de av landstinget utstakade principerna om största möjliga jämlikhet mellan olika grupper förtroendevalda. Den förmån landskapets offentligrättsligt anställda nu åtnjuter tillkommer inte privaträttsligt anställda hos landskapet, endast vissa grupper kommunala tjänstemän (främst lärare) och överhuvudtaget inte anställda hos privata arbetsgivare. Systemet, som visserligen bygger på långvarig praxis, har därför allmänt betraktats som orättvist och stötande.

Förslagen rörande tjänstledighet innebär att de landskapstjänstemän, som inte har en ledande ställning, behöver vara tjänstlediga endast under sammanträdesperioderna (förutom de anställda vid centrala ämbetsverket, där tjänstledigheten för alla föreslås omfatta hela mandatperioden). Övriga tider kan de kvarstå i sin tjänst. Med beaktande av det arvode som utgår för landstingsmannauppdrag kommer dessa kategorier således i regel inte att drabbas av någon inkomstminskning. Vad gäller landskapstjänstemän i ledande ställning och centrala ämbetsverkets samtliga anställda, vilka enligt förslaget förutsätts vara tjänstlediga under en hel mandatperiod, anser landskapsstyrelsen att skyldigheten till tjänstledighet även innebär att lön inte bör utgå under tiden för tjänstledigheten.

I fråga om kommunalt anställda saknas för närvarande bestämmelser som reglerar rätten till tjänstledighet för handhavande av offentliga uppdrag. Landskapsstyrelsen anser det ändamålsenligt att åstadkomma så likartade rättsregler som möjligt i detta avseende för de landskapsanställda och kommunalt anställda. Framställningen innehåller därför ett förslag till ändring av kommunallagen för landskapet Åland (5/80) innebärande rätt till tjänstledighet i förevarande fall. Inte heller kommunalt anställda föreslås ha rätt

till avlöning under den tid de åtnjuter tjänstledighet för upprätthållande av politiskt förtroendeuppdrag.

Anställda i privat tjänst som väljs till politiska förtroendeuppdrag har för närvarande ingen ostridig rätt till ledighet från arbetet för politiska förtroendeuppdrag. Landskapsstyrelsen anser det väsentligt att stärka enskilda arbetstagares ställning i fråga om möjligheten att handha politiska förtroendeuppdrag och även att jämställa dessa kategorier anställda med anställda inom den offentliga sektorn. Det föreslås därför att till lagstiftningen om arbetsavtal fogas bestämmelser enligt vilka arbetstagare har en uttrycklig rätt till ledighet för handhavande av politiskt förtroendeuppdrag.

I fråga om statsanställda på Åland innebär framställningen att i fortsättningen endast landshövdingens rätt att inneha landstingsmannauppdrag skulle regleras i lagstiftningen. I fråga om övriga statsanställda skulle således några restriktioner inte råda. Några förslag angående rätt respektive skyldighet till tjänstledighet för dessa tjänstemannakategorier ingår inte i framställningen eftersom regleringen av anställningsförhållandena för statens anställda på Åland tillhör rikets lagstiftningssektor. Förslaget innebär en viss avvikelse från målsättningen om största möjliga jämställdhet mellan olika kategorier tjänstemän såtillvida att rätten för de statsanställda tjänstemännen på Åland att åtnjuta 70 % av sin avlöning under tiden för tjänstledighet för handhavande av vissa offentliga uppdrag kan kvarstå.

Lagstiftningsordningen

Enligt 74 § 4 mom. och 55 § landstingsordningen skall beslut om ändring av landstingsordningen fattas med kvalificerad (2/3) majoritet. Samma förfarande tillämpas i fråga om landskapslagar som berör självstyrelsens konstitution. Av detta följer att de föreslagna ändringarna i landstingsordningen respektive landskapslagen om Ålands landskapsstyrelse bör antas genom kvalificerad majoritet. Den föreslagna lagen om tjänstledighet för uppdrag som landstingsman eller ledamot av landskapsstyrelsen kan däremot antas med enkel majoritet, eftersom ett antagande av den föreslagna ändringen av landstingsordningen sakligt sett innebär ett godkännande av de avvikelser från nu gällande bestämmelser i landstingsordningen, som föreslås i tjänstledighetslagen beträffande vissa tjänstemän.

Detaljmotivering

1. Landskapslagen om ändring av landstingsordningen för landskapet Åland

Som framgår av den allmänna motiveringen föreslås att i landstingsordningen endast skulle ingå bestämmelser om lantrådets och landshövdingens rätt att inneha landstingsmannauppdrag. Dessa tjänster är av sådan art att förevarande regler har sin naturliga plats i landstingsordningen. I fråga om landskapets övriga tjänstemän skulle bestämmelserna om rätt att inneha landstingsmannauppdrag ingå i en särskild lag. En motsvarande rätt för kommunala tjänstemän föreslås intagen i kommunallagen. Det kan inte anses ändamålsenligt att belasta landstingsordningen med detaljerade regler i frågor som inte berör det egentliga landstingsarbetet.

Samtidigt föreslås en precisering av bestämmelserna som rör landstingsman som utses till lantråd eller landshövding. Landstingsman som utses till någon av dessa tjänster skulle vara skyldig att frånträda landstingsmannauppdraget först i samband med att han tillträder den nya tjänsten. Praxis har hittills varit att landstingsmannauppdraget lämnats omedelbart efter det valet respektive utnämningen verkställts. Enligt landskapsstyrelsens mening är det dock ändamålsenligt att landstingsman i dessa fall ges möjlighet att utöva sitt landstingsmannauppdrag fram till dess att han tillträder den nya tjänsten.

2. Landskapslagen angående ändring av 7 § landskapslagen om Ålands landskapsstyrelse

För närvarande får landskapsstyrelseledamot inte vara tjänsteman eller befattningshavare vid landskapets centrala ämbetsverk eller vid länsstyrelsen (7 § 2 mom.). Inte heller får han vara tjänsteman eller befattningshavare som på grund av sin ställning är redovisningsskyldig gentemot landskapsstyrelsen. I praktiken har dylika personer sålunda inte varit valbara till landskapsstyrelseuppdrag med mindre än att de före valet lämnar sin tjänst.

Lagrummet föreslås nu omformat utgående från de föreslagna bestämmelserna om rätt och skyldighet till tjänstledighet för landstingsmannauppdrag. Landskapsanställda skulle sålunda kunna väljas till landskapsstyrelseledamöter men med skyldighet att vara lediga under mandatperioden.

Endast landshövdingen föreslås vara skyldig att söka avsked från tjänsten när han väljs till lantråd eller till ledamot av landskapsstyrelsen. Beträffande övriga anställda vid landskapsstyrelsen och länsstyrelsen föreslås nuvarande restriktioner helt slojade. Inte heller skulle de som är redovisningsskyldiga i förhållande till landskapsstyrelsen enligt

förslaget vara förhindrade att motta uppdrag som landskapsstyrelseledamot. Dels är begreppet redovisningsskyldig i viss mån oklart, dels kan i viss utsträckning åberopas de jävsregler som gäller för ärendenas handläggning i landskapsstyrelsen. Inte heller i kommunallagen används begreppet redovisningsskyldig som hinder för val till kommunala förtroendeuppdrag.

I momentet ingår även en hänvisning till kommunallagen där de kommunalt anställdas rätt att inneha uppdrag som ledamot och ersättare i landskapsstyrelsen skulle regleras.

3. Landskapslagen om tjänstledighet för uppdrag som landstingsman eller ledamot av landskapsstyrelsen

1 §. I paragrafen uttalas den allmänna principen att den som är anställd i landskapets tjänst och som väljs till landstingsman eller till ledamot eller ersättare i landskapsstyrelsen skall vara tjänstledig för att handha sådant uppdrag. Närmare bestämmelser om tjänstledighetens längd framgår av lagens senare paragrafer.

Såväl offentligrättsligt som privaträttsligt anställda skulle beröras av den föreslagna lagen. Det måste anses vara av allmänt intresse att samma regler gäller för samtliga landskapets anställda oberoende av anställningsform. Förslaget innebär vidare att de mera preciserade reglerna i denna speciallag skall gälla framom de föreslagna allmänna bestämmelserna i arbetsavtalslagstiftningen, såvitt gäller privaträttsligt anställda i landskapets tjänst.

Inom centralförvaltningen är antalet privaträttsligt anställda arbetstagare relativt litet medan sådana däremot förekommer i större utsträckning vid turisthotellet, museiförvaltningen, försöksstationen samt inom trafikavdelningens förvaltningsområde. Totalantalet anställda inom landskapsförvaltningen var vid utgången av år 1984 1.281 personer, varav c. 525 var privaträttsligt anställda.

2 §. Enligt förslaget uppdelas de landskapsanställda i två kategorier i fråga om rätten och skyldigheten till tjänstledighet i samband med inval i landstinget. I 1 mom. anges de tjänstemän vilka på grund av sin ställning föreslås vara tjänstlediga under hela mandatperioden. För övriga landskapsanställda skulle det enligt 2 mom. vara tillräckligt att de är tjänstlediga under varje särskild sammanträdesperiod.

Nuvarande bestämmelser rörande landskapstjänstemans ställning vid inval i landstinget framgår av landstingsordningens 5 § 3 mom. Där föreskrivs att innehavare av tjänst eller befattning vid länsstyrelsen eller landskapsstyrelsen som väljs till landstingsman skall begära befrielse från tjänsten eller befattningen efter det valet vunnit laga kraft. Den nuvarande regeln har i olika sammanhang kritiserats ur framför allt två

synvinklar. Dels innebär den att tjänsteman vid landskapsstyrelsen som önskar medverka i landstingsarbetet och blir invald är tvungen att avgå från sin tjänst. Detta har ansetts vara en obefogat sträng bestämmelse, särskilt då fråga är om tjänstemän i vars uppgifter inte ingår att utöva offentlig makt. Dels har definitionen av vem som skall anses inneha tjänst eller befattning "vid landskapsstyrelsen" i viss mån ansetts oklar, framför allt vad gäller tjänstemän vid fristående byråer och inrättningar. Tjänstemännen vid fristående inrättningar av myndighetskaraktär (t.ex. polisen, skolorna och sjukhuset) har inte alls berörts av bestämmelserna. Förutom att bestämmelserna vad gäller många tjänstemannakategorier har ansetts för stränga, innebär de sålunda även att olika tjänstemannakategorier inom landskapsförvaltningen försatts i olika ställning.

Utgående från den i 1 § uttalade allmänna principen om tjänstledighet anges i 2 § att den som är anställd i landskapets tjänst och väljs till landstingsman skall åtnjuta tjänstledighet för den tid lagen närmare anger. Tjänstledighet skall sålunda i regel inträda så snart uppdraget börjar löpa. Det torde dock vara nödvändigt att den utnämmande myndigheten på basen av en anmälan från den anställde formellt konstaterar tjänstledighetens inträdande och i samband därmed vidtar åtgärder för anställande av vikarie etc.

Med beaktande av karaktären av den anställning vederbörande tjänsteman innehar, föreslås två olika regler för tjänstledighetens längd:

Helt tjänstlediga

Skyldiga att vara tjänstlediga under en hel mandatperiod skulle vara samtliga anställda vid landskapets centrala ämbetsverk samt vid lagberedningen, planeringsbyrån och ekonomiska sekretariatet. De sistnämnda organen är genom sin verksamhet mycket nära anknutna till centrala ämbetsverket. Samma skyldighet skulle gälla för enhetschefer inom landskapsförvaltningen samt för de anställda vid landstingets kansli.

Enligt landskapsstyrelsens uppfattning är det mest ändamålsenligt att samtliga anställda, oberoende av tjänsteställning, vid landskapets centrala ämbetsverk och de till landskapsstyrelsen direkt anknutna organen lagberedningen, planeringsbyrån och ekonomiska sekretariatet inte samtidigt som de är medlemmar i landstinget utövar sin tjänst. Förslaget innebär att samtliga kategorier anställda inom centralförvaltningen likställs. Det har inte ansetts ändamålsenligt att skilja mellan exempelvis föredragande tjänstemän och övriga tjänstemän. Med tanke på de nära kontakterna mellan landstinget och landskapsstyrelsen bör det vara mest lämpligt att ifrågavarande personer, om de väljs in i landstinget, bör lämna sin tjänst för hela den tid

uppdraget i landstinget varar.

Samma regel föreslås beträffande chef för annan enhet inom landskapsförvaltningen. Med enhet avses här närmast en från centrala ämbetsverket fristående inrättning vars organisationsform i regel definierats i författning eller som eljest har en självständig ställning och på vilken det i allmänhet ankommer att utöva någon form av offentlig makt. Sådana enheter är för närvarande åtminstone polismyndigheten, motorfordonsbyrån, centralsjukhuset, landskapsarkivet, landskapets skolor och museer, Ålands högskola, yrkesvägledningsbyrån, arbetsförmedlingsbyrån, försöksstationen, fiskodlingsanstalten, skollägenheten Jomala gård, Lemströms kanal och rätts-hjälpsbyrån. Som enhet i lagens bemärkelse skall inte betraktas vissa i och för sig särskilt urskiljbara delar av enheten även om dessa kan ha egna föreståndare (t.ex. avdelningar inom sjukhuset eller polismyndigheten, fristående sektioner inom vissa skolor, försöksväxthuset i anslutning till försöksstationen etc.). I fråga om nämnda förvaltningsorgan har landskapsstyrelsen sålunda ansett det mest ändamålsenligt att endast enhetens chef underlyder de längre gående inskränkningar som föreslås i fråga om rätten att åta sig landstingsmannauppdrag. Motiveringen härtill är att det i allmänhet är enhetens chef som utövar dess befogenheter och representerar enheten i förhållande till bl.a. landstinget och landskapsstyrelsen.

Ett undantag från regeln om tjänstledighet för en hel mandatperiod skulle utgöras av de fall som regleras i landstingsordningens 8 § 2 och 3 mom., d.v.s. då ersättare inträder för att en landstingsman beviljats befrielse från deltagande i en session (t.ex. på grund av sjukdom eller medlemskap i landskapsstyrelsen) eller dömts att undergå frihetsstraff. I dylika till tiden begränsade fall är det skäligt att skyldigheten att söka ledighet - om ersättaren är en tjänsteman - alltid begränsas till ifrågavarande sammanträdesperiod eller -perioder.

Det skulle ankomma på den anställde att anmäla om sitt inval till landstinget. Före vederbörande tillträder uppdraget bör tjänstledighetens inträdande och dess längd konstateras av arbetsgivaren, på vilken det även ankommer att anskaffa vikarie. Med beaktande av den korta tid som förflyter mellan ett landstingsval och det nyvalda landstingets första sammanträde (i vissa fall kan tiden underskrida 10 dagar) föreslås dock en övergångstid omfattande mandatperiodens två första månader då det vore möjligt att samtidigt upprätthålla tjänsten och landstingsmannauppdraget. Den föreslagna regeln medger skälig tid att ombesörja tjänstledigheter, anställa vikarier etc.

Delvis tjänstlediga

I fråga om andra landskapsanställda än de som är anställda vid landskapets centralförvaltning eller som chefer för enhet inom landskapsförvaltningen föreslås skyldigheten att vara tjänstledig begränsad till de sammanhängande perioder då landstinget sammanträder. I förslaget används begreppet "sammanträdesperiod", inte "session", eftersom en session kan anses pågå även om landstinget inte sammanträder. Med beaktande av att landstingsarbetet numera följer ett på förhand bestämt tämligen regelbundet tidsschema bör förslaget vara möjligt att genomföra utan större olägenheter såväl för arbetstagaren som för landskapet.

Det föreslagna 4 mom. ersätter landstingsordningens nuvarande 6 § 1 mom. Landstingsman som inträder i landskapets tjänst är enligt huvudregeln skyldig att lämna sitt landstingsmannauppdrag. Detta bör ske senast i samband med att han börjar utföra tjänsteåliggandena, inte nödvändigtvis omedelbart efter utnämningen som hittills varit praxis. Momentet ger även möjlighet att ansöka om tjänstledighet för den återstående delen av mandattiden så att landstingsmannauppdraget därigenom kan fullföljas till mandatperiodens slut.

3 §. Paragrafen reglerar de fall där en person anställd i landskapets tjänst väljs till medlem eller ersättare i landskapsstyrelsen. Samma regler föreslås gälla även här oberoende av om vederbörande står i offentligrättsligt eller privaträttsligt anställningsförhållande. Den som väljs till ordinarie ledamot av landskapsstyrelsen skall åtnjuta tjänstledighet under den tid han innehar uppdraget. I samband med nyval till landskapsstyrelsen föreslås dock av praktiska skäl en övergångstid om en månad, under vilken uppdraget kan upprätthållas parallellt med anställningen.

I fråga om landskapsanställd som valts till ersättare för ledamot av landskapsstyrelsen kan av naturliga skäl lika stränga regler inte tillämpas. Det föreslås dock att vederbörande skall åtnjuta tjänstledighet om uppdraget som ersättare på grund av förhinder för ordinarie ledamot kan beräknas pågå minst 30 dagar. Dylika situationer kan förekomma om den ordinarie ledamoten insjuknar för en längre tid, företar en längre resa eller eljest åtnjuter en längre ledighet från uppdraget.

I 3 mom. uttrycks den allmänna principen att landskapsstyrelseledamot som anställs i landskapets tjänst skall lämna sitt uppdrag som ledamot senast när han börjar handha tjänsteåliggandena. På samma sätt som i fråga om landstingsmannauppdrag föreslås dock att vederbörande bereds möjlighet att upprätthålla uppdraget under hela mandatperioden genom att beviljas tjänstledighet från anställningen.

4 §. Eftersom de föreslagna nya bestämmelserna i många avseenden kan påverka ställningen för dem som nu innehar uppdrag som landstingsman eller landskapsstyrelseledamot, föreslås att bestämmelserna skall tillämpas först i samband med nästkommande val till landstinget respektive landskapsstyrelsen. Härigenom kommer de personer som åtar sig kandidatur till respektive uppdrag att vara medvetna om gällande förutsättningar i det fall att de är anställda i landskapets tjänst.

4. Landskapslagen angående ändring av 14 § landskapslagen om avlöning i landskapsförvaltningen underlydande tjänster eller befattningar uti landskapet Åland

Enligt lagrummets gällande lydelse från år 1952 skall 1/3 av grundlönen innehållas för innehavare av tjänst eller befattning som är förhindrad att sköta sin tjänst eller befattning till följd av riksdags- eller landstingsmannaskap eller sådant offentligt uppdrag som inte får avsägas. Enligt landskapets allmänna tjänstekollektivavtal, som i detta fall tillämpas framom gällande lag, skall till här avsedd tjänsteman för närvarande erläggas 70 % av den fasta avlöningen.

Som av den allmänna motiveringen närmare framgår, avser föreliggande förslag att avskaffa rätten till avlöning vid tjänstledighet för upprätthållande av offentligt uppdrag. I 14 § skulle därför blott konstateras att avlöning i dylika fall inte erläggs. Lagens 2 mom. föreslås samtidigt upphävt som obehövligt, eftersom de situationer momentet reglerar numera uttömmande regleras i tjänstekollektivavtalet.

Lagändringens ikraftträdande bör anpassas till aktuella tjänstekollektivavtals giltighetstid. Med beaktande av dessa avtals bindande verkan är det osäkert om i avtalen ingående förmåner till följd av lagstiftningsåtgärder kan slopas under löpande avtalsperiod. Förslaget skall ses som en helhet tillsammans med förslaget till ändring av 2 § landskapslagen om tjänstekollektivavtal. Till ikraftträdelsebestämmelsen ansluter sig en övergångsbestämmelse enligt vilket tidigare gällande lagstiftning skall tillämpas intill utgången av mandattiden för sådant offentligt uppdrag som tjänsteman innehar vid lagens ikraftträdande. Detta motiveras av att det inte kan anses skäligt att förhållandena för dem som nu innehar offentliga uppdrag under mandatperiodens förlopp ändras på ett sätt som inte varit känt då vederbörande mottog uppdraget. Rätten till 70 % av lönen skulle således i dessa fall kvarstå till mandatperiodens utgång.

5. Landskapslagen angående ändring av 2 § landskapslagen om tjänstekollektivavtal

Förslaget innebär att gällande lagstiftning rörande frågor varom kollektivavtal inte får ingås kompletteras med omnämnande av att avtal inte får ingås om rätt till avlöning under tjänstledighet som beviljats för handhavande av offentligt uppdrag.

Den föreslagna bestämmelsen förutsätter att parterna vid ingående av kommande tjänstekollektivavtal för landskapet respektive för den kommunala sektorn i avtalen inte tar in den nuvarande rätten till 70 % av avlöningen under den tid offentligt uppdrag handhas. Även denna ändring bör träda i kraft vid en tidpunkt som anpassas till när gällande tjänstekollektivavtal utlöper. Också här har det dock ansetts skäligt att föreslå att avtal om rätt till avlöning under tjänstledighet även efter lagändringens ikraftträdande skall fortsätta att gälla till utgången av den mandatperiod för sådant offentligt uppdrag som tjänsteman innehar vid ikraftträdandet.

6. Landskapslagen om ändring av 54 § kommunallagen för landskapet Åland

I kommunallagen finns det för närvarande inte bestämmelser som reglerar de kommunala tjänstemännens rätt till tjänstledighet för handhavande av offentligt uppdrag och deras rätt till lön från huvudtjänsten under den tid de handhar sådant uppdrag. Gällande kommunala tjänstekollektivavtal innehåller i detta avseende bestämmelser endast för grundskollärarnas del. Enligt avtalet skall för närvarande 1/3 av lönen innehållas då grundskollärare åtnjuter tjänstledighet för riksdagsmanna- eller annat liknande uppdrag.

I syfte att jämställa tjänstemän i landskapets respektive kommunal anställning föreslås ett kompletterande 2 mom. till 54 § kommunallagen. Vid val till ifrågakvarande uppdrag skulle kommunal tjänsteman sålunda ha en lagstadgad rätt till tjänstledighet. Förslaget innebär inte en absolut skyldighet för tjänsteman att anhålla om tjänstledighet och att vara tjänstledig i de nämnda fallen. De i lagtexten nämnda uppdragen, förutom uppdraget som ersättare i landskapsstyrelsen, bör dock anses vara av sådan natur att de normalt inte kan upprätthållas jämsides med tjänsten.

Begreppet "sådan tjänstledighet som är erforderlig för att handha uppdraget" torde i fråga om riksdagsmannauppdrag och uppdrag som ledamot av landskapsstyrelsen i allmänhet komma att avse tjänstledighet under hela mandatperioden och i fråga om landstingsmannauppdrag tjänstledighet för varje särskild sammanträdesperiod.

I likhet med vad som föreslås i fråga om landskapets anställda, skulle inte heller de kommunalt anställda tjänstemännen ha rätt till lön under tiden för här avsedd

tjänstledighet. Till den del sådan rätt ingår i nu gällande tjänstekollektivavtal kommer den föreslagna ändringen av landskapslagen om tjänstekollektivavtal att tillämpas även för den kommunala sektorn.

7. Landskapslagen om ändring av landskapslagen
angående tillämpning i landskapet Åland av vissa
riksförfattningar rörande arbetsavtal

Den i riket gällande lagstiftningen rörande arbetsavtal tillämpas i stöd av en blankettlag i huvudsak även i landskapet. I lagen om arbetsavtal (FFS 320/70) ingår inte några närmare bestämmelser angående arbetstagares rätt till ledighet för deltagande i offentliga uppdrag. I 37 § anges likväl att arbetsgivare inte får uppsäga arbetstagare utan särskilt vägande skäl. Såsom dylikt skäl betraktas inte arbetstagares deltagande i samhälls- eller föreningsverksamhet. I syfte att stärka den enskilde arbetstagarens ställning i fråga om möjligheterna att åta sig politiska förtroendeuppdrag och att jämställa anställda inom den privata och den offentliga sektorn föreslås ett tillägg till blankettlagen i en ny 1a §. Häri uttrycks direkt rätt för arbetstagaren att erhålla ledighet från sitt arbete för att handha uppdrag som riksdagsman, landstingsman eller ledamot eller ersättare i landskapsstyrelsen.

I motsats till vad som föreslås beträffande landskapets anställda föreslås inte någon skyldighet för arbetstagaren att begära ledighet för den tid han handhar sitt offentliga uppdrag. Inte heller anses det nödvändigt att reglera frågan om han helt eller delvis skall erhålla lön under tjänstledigheten. Utgående från den rådande principen om avtalsfrihet på arbetsmarknaden bör det anses riktigt att parterna kan avtala om dessa frågor liksom om ledighetens längd i olika fall. Beroende på anställningens art samt för branschen rådande eller individuellt avtal kan ledigheten sålunda omfatta hela den tid uppdraget varar eller blott vissa perioder därav. Vidare är det allmänna intresse av att reglera förhållandena inom den privata sektorn betydligt mindre än i fråga om anställda i offentlig tjänst.

De föreslagna reglerna skulle tillämpas även beträffande privaträttsligt anställda i kommunernas tjänst. I fråga om dem som står i privaträttsligt anställningsförhållande till landskapet skulle däremot i fråga om ledighetens omfattning särskilda regler tillämpas, vilka närmare beskrivits ovan.

8. Landskapslagen om ändring av landskapslagen
angående tillämpning av vissa författningar rörande
sjömäns arbetsavtal

Lagen om arbetsavtal tillämpas inte för arbete ombord på finskt fartyg. I stället gäller bestämmelserna i sjömanslagen (FFS 423/78) vilken i stöd av en blankettlag (42/79) tillämpas även i landskapet. Eftersom också sjömän enligt landskapsstyrelsens åsikt bör tillförsäkras samma rätt som landanställda till ledighet för handhavande av politiskt uppdrag, föreslås ett tillägg till gällande blankettlag av samma utformning och innebörd som tillägget till blankettlagen rörande arbetsavtal.

Med hänvisning till det anförda föreläggs Landstinget till antagande

L a n d s k a p s l a g
om ändring av landstingsordningen för landskapet Åland.

I enlighet med landstingets beslut, tillkommet i den ordning 55 § landstingsordningen för landskapet Åland föreskriver,

upphävs 6 § 1 mom. landstingsordningen den 2 februari 1972 för landskapet Åland (11/72) och

ändras 5 § 3 mom., som följer:

5 §.

Väljs lantrådet eller landshövdingen till landstingsman får han inte tillträda uppdraget förrän han frånträtt tjänsten. Landstingsman som utsetts till sådan tjänst skall frånträda sitt landstingsmannauppdrag när han tillträder tjänsten. Om rätt i övrigt för den som står i anställningsförhållande till landskapet eller kommun att inneha landstingsmannauppdrag finns bestämmelser i landskapslagen om tjänstledighet för uppdrag som landstingsman eller ledamot av landskapsstyrelsen (/) och i kommunallagen för landskapet Åland (5/80).

Denna lag tillämpas första gången efter det första landstingsval som förrättas sedan lagen trätt i kraft.

L a n d s k a p s l a g
angående ändring av 7 § landskapslagen om Ålands landskapsstyrelse.

I enlighet med landstingets beslut, tillkommet i den ordning 55 § landstingsordningen för landskapet Åland föreskriver, ändras 7 § 2 mom. landskapslagen den 5 november 1971 om Ålands landskapsstyrelse (42/71), som följer:

7 §.

Väljs landshövdingen till lantråd eller till ledamot av landskapsstyrelsen får han inte tillträda uppdraget förrän han beviljats avsked från tjänsten. Om rätt för den som står i anställningsförhållande till landskapet eller kommun att inneha uppdrag som ledamot av landskapsstyrelsen finns bestämmelser i landskapslagen om tjänstledighet för uppdrag som landstingsman eller ledamot av landskapsstyrelsen (/) och i kommunallagen för landskapet Åland (5/80).

Denna lag tillämpas första gången efter det första val av lantråd eller ledamöter av landskapsstyrelsen som förrättas sedan lagen trätt i kraft.

L a n d s k a p s l a g
om tjänstledighet för uppdrag som landstingsman eller ledamot av landskapsstyrelsen.

I enlighet med landstingets beslut stadgas:

1 §.

Den som står i offentligrättsligt eller privaträttsligt anställningsförhållande till landskapet och som valts till landstingsman eller till ledamot eller ersättare i landskapsstyrelsen skall åtnjuta tjänstledighet enligt bestämmelserna i denna lag.

2 §.

Har till landstingsman valts

1) person anställd vid landstingets kansli, landskapet Ålands centrala ämbetsverk, lagberedningen, planeringsbyrån eller ekonomiska sekretariatet, eller

2) chef för annan än ovan nämnd enhet inom landskapsförvaltningen skall vederbörande åtnjuta tjänstledighet under den tid uppdraget varar.

Annan än i 1 mom. nämnd person som är anställd av landskapet och som valts till landstingsman åtnjuter tjänstledighet under varje särskild sammanträdesperiod. Detsamma gäller person i landskapets anställning som enligt bestämmelserna i 8 § 2 och 3 mom. landstingsordningen inträder som ersättare för landstingsman för viss tid.

Utan hinder av vad i 1 och 2 mom. är föreskrivet har den valde rätt att kvarbli i sin anställning under 60 dagars tid, räknat från tidpunkten då han tillträdde landstingsmannauppgdraget.

Landstingsman som anställs i tjänst eller befattning som avses i 1 och 2 mom. skall lämna sitt landstingsmannauppgdrag senast när han börjar utföra sina tjänsteåligganden, om han inte utnyttjar i denna paragraf avsedd tjänstledighet för den återstående delen av mandattiden då fråga är om i 1 mom. avsett fall och för varje sammanträdesperiod då fråga är om i 2 mom. avsett fall.

3 §.

Har någon som är anställd av landskapet valts till ordinarie ledamot av landskapsstyrelsen åtnjuter den valde tjänstledighet för den tid uppdraget varar. Här avsedd person som valts till ersättare för ledamot skall åtnjuta tjänstledighet om ordinarie ledamots förhinder beräknas pågå längre tid än 30 dagar i följd.

Utan hinder av vad i 1 mom. är föreskrivet har den valde rätt att kvarbli i sin anställning under 30 dagars tid, räknat från tidpunkten då han tillträdde uppdraget som ledamot av landskapsstyrelsen.

Ledamot av landskapsstyrelsen som utnämns till anställning som avses i 1 mom. skall frånträda sitt uppdrag senast när han börjar handha sina tjänsteåligganden, om han inte utnyttjar i denna paragraf avsedd tjänstledighet från anställningen för den återstående delen av mandattiden.

4 §.

Denna lag tillämpas första gången efter det första landstingsval respektive val av ledamöter av landskapsstyrelsen som förrättas sedan lagen trätt i kraft.

L a n d s k a p s l a g

angående ändring av 14 § landskapslagen om avlöning i landskapsförvaltningen underlydande tjänster eller befattningar uti landskapet Åland.

I enlighet med landstingets beslut ändras 14 § landskapslagen den 17 juli 1943 om avlöning i landskapsförvaltningen underlydande tjänster eller befattningar uti landskapet Åland (17/43), sådan den lyder i landskapslagen den 15 juli 1952 (30/52), som följer:

14 §.

Till tjänsteman, som beviljats tjänstledighet från sin tjänst eller befattning till följd av offentligt uppdrag, erläggs inte avlöning.

Denna lag träder i kraft den . I fråga om tjänsteman, som då innehar offentligt uppdrag med rätt att helt eller delvis uppbära avlöning för tjänsten, tillämpas likväl tidigare gällande lag intill utgången av mandatperioden för berörda uppdrag.

L a n d s k a p s l a g

angående ändring av 2 § landskapslagen om tjänstekollektivavtal.

I enlighet med landstingets beslut ändras 2 § 3 mom. 1 punkten landskapslagen den 19 april 1978 om tjänstekollektivavtal (22/78), som följer:

2 §.

Avtal får ej ingås om

1) kompetensvillkoren för tjänst, befodringsgrunder, tjänsteinnehavares skyldigheter, disciplin, rätt till avlöning under tjänstledighet som beviljats för handhavande av offentligt uppdrag eller rätt till tjänstledighet på annan grund än sjukdom eller havandeskap och förlossning;

Denna lag träder i kraft den . Avtal om rätt till avlöning under tjänstledighet som beviljats för handhavande av offentligt uppdrag får dock

tillämpas eller ingås längst till och med utgången av mandatperioden för sådant offentligt uppdrag som tjänsteman innehar då lagen träder i kraft.

L a n d s k a p s l a g
om ändring av 54 § kommunallagen för landskapet Åland.

I enlighet med landstingets beslut **fogas** ett nytt 2 mom. till 54 § kommunallagen den 19 februari 1980 för landskapet Åland (5/80), varvid nuvarande 2-4 mom. blir 3-5 mom., som följer:

54 §.

Tjänsteman som väljs till riksdagsman, landstingsman eller ledamot eller ersättare i landskapsstyrelsen har rätt till sådan tjänstledighet som är erforderlig för att handha uppdraget. Till tjänsteman som åtnjuter sådan tjänstledighet erläggs inte avlöning under tiden för tjänstledigheten.

Denna lag tillämpas första gången efter det första riksdagsmannaval eller landstingsval eller val av ledamöter av landskapsstyrelsen som förrättas sedan lagen trätt i kraft.

L a n d s k a p s l a g
om ändring av landskapslagen angående tillämpning i landskapet Åland av vissa riksförfattningar rörande arbetsavtal.

I enlighet med landstingets beslut **fogas** en ny 1a § till landskapslagen den 2 maj 1985 angående tillämpning i landskapet Åland av vissa riksförfattningar rörande arbetsavtal (22/85) som följer:

1a §.

Utöver vad i 37 § lagen om arbetsavtal sägs om begränsning av arbetsgivares uppsägningsrätt har arbetstagare rätt till ledighet för handhavande av uppdrag som riksdagsman, landstingsman eller ledamot eller ersättare i landskapsstyrelsen. Har inte annat avtalats, sammanfaller ledigheten med den tid uppdraget varar.

Denna lag tillämpas första gången efter det första riksdagsmänna- eller landstingsval eller val av ledamöter av landskapsstyrelsen som förrättas sedan lagen trätt i kraft.

L a n d s k a p s l a g

om ändring av landskapslagen angående tillämpning av vissa författningar rörande sjömäns arbetsavtal.

I enlighet med landstingets beslut fogas en ny 1a § till landskapslagen den 15 maj 1979 angående tillämpning av vissa författningar rörande sjömäns arbetsavtal (42/79) som följer:

1a §.

Utöver vad i 39 § sjömanslagen sägs om begränsning av arbetsgivares uppsägningsrätt har arbetstagare rätt till ledighet för handhavande av uppdrag som riksdagsman, landstingsman eller ledamot eller ersättare i landskapsstyrelsen. Har inte annat avtalats, sammanfaller ledigheten med den tid uppdraget varar.

Denna lag tillämpas första gången efter det första riksdagsmannaval eller landstingsval eller val av ledamöter av landskapsstyrelsen som förrättas sedan lagen trätt i kraft.

Mariehamn den 19 mars 1986

L a n t r å d

Folke Woivalin

T.f. lagberedningschef

Lars Karlsson.